

Marking Scheme
Strictly Confidential
(For Internal and Restricted use only)
Senior School Certificate Examination, 2025
SUBJECT NAME SANSKRIT (ELECTIVE) (Q.P. CODE 49)

General Instructions: -

1	You are aware that evaluation is the most important process in the actual and correct assessment of the candidates. A small mistake in evaluation may lead to serious problems which may affect the future of the candidates, education system and teaching profession. To avoid mistakes, it is requested that before starting evaluation, you must read and understand the spot evaluation guidelines carefully.
2	“Evaluation policy is a confidential policy as it is related to the confidentiality of the examinations conducted, Evaluation done and several other aspects. Its’ leakage to public in any manner could lead to derailment of the examination system and affect the life and future of millions of candidates. Sharing this policy/document to anyone, publishing in any magazine and printing in News Paper/Website etc may invite action under various rules of the Board and IPC.”
3	Evaluation is to be done as per instructions provided in the Marking Scheme. It should not be done according to one’s own interpretation or any other consideration. Marking Scheme should be strictly adhered to and religiously followed. However, while evaluating, answers which are based on latest information or knowledge and/or are innovative, they may be assessed for their correctness otherwise and due marks be awarded to them. In class-X, while evaluating two competency-based questions, please try to understand given answer and even if reply is not from marking scheme but correct competency is enumerated by the candidate, due marks should be awarded.
4	The Marking scheme carries only suggested value points for the answers These are in the nature of Guidelines only and do not constitute the complete answer. The students can have their own expression and if the expression is correct, the due marks should be awarded accordingly.
5	The Head-Examiner must go through the first five answer books evaluated by each evaluator on the first day, to ensure that evaluation has been carried out as per the instructions given in the Marking Scheme. If there is any variation, the same should be zero after deliberation and discussion. The remaining answer books meant for evaluation shall be given only after ensuring that there is no significant variation in the marking of individual evaluators.
6	Evaluators will mark($\sqrt{\quad}$) wherever answer is correct. For wrong answer CROSS ‘X’ be marked. Evaluators will not put right (\checkmark) while evaluating which gives an impression that answer is correct and no marks are awarded. This is most common mistake which evaluators are committing.
7	If a question has parts, please award marks on the right-hand side for each part. Marks awarded for different parts of the question should then be totaled up and written in the left-hand margin and encircled. This may be followed strictly.
8	If a question does not have any parts, marks must be awarded in the left-hand margin and encircled. This may also be followed strictly.
9	If a student has attempted an extra question, answer of the question deserving more marks should be retained and the other answer scored out with a note “Extra Question” .

10	No marks to be deducted for the cumulative effect of an error. It should be penalized only once.
11	A full scale of marks _____(example 0 to 80/70/60/50/40/30 marks as given in Question Paper) has to be used. Please do not hesitate to award full marks if the answer deserves it.
12	Every examiner has to necessarily do evaluation work for full working hours i.e., 8 hours every day and evaluate 20 answer books per day in main subjects and 25 answer books per day in other subjects (Details are given in Spot Guidelines). This is in view of the reduced syllabus and number of questions in question paper.
13	<p>Ensure that you do not make the following common types of errors committed by the Examiner in the past:-</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Leaving answer or part thereof unassessed in an answer book. ● Giving more marks for an answer than assigned to it. ● Wrong totaling of marks awarded on an answer. ● Wrong transfer of marks from the inside pages of the answer book to the title page. ● Wrong question wise totaling on the title page. ● Wrong totaling of marks of the two columns on the title page. ● Wrong grand total. ● Marks in words and figures not tallying/not same. ● Wrong transfer of marks from the answer book to online award list. ● Answers marked as correct, but marks not awarded. (Ensure that the right tick mark is correctly and clearly indicated. It should merely be a line. Same is with the X for incorrect answer.) ● Half or a part of answer marked correct and the rest as wrong, but no marks awarded.
14	While evaluating the answer books if the answer is found to be totally incorrect, it should be marked as cross (X) and awarded zero (0)Marks.
15	Any unassessed portion, non-carrying over of marks to the title page, or totaling error detected by the candidate shall damage the prestige of all the personnel engaged in the evaluation work as also of the Board. Hence, in order to uphold the prestige of all concerned, it is again reiterated that the instructions be followed meticulously and judiciously.
16	The Examiners should acquaint themselves with the guidelines given in the “ Guidelines for Spot Evaluation ” before starting the actual evaluation.
17	Every Examiner shall also ensure that all the answers are evaluated, marks carried over to the title page, correctly totaled and written in figures and words.
18	The candidates are entitled to obtain photocopy of the Answer Book on request on payment of the prescribed processing fee. All Examiners/Additional Head Examiners/Head Examiners are once again reminded that they must ensure that evaluation is carried out strictly as per value points for each answer as given in the Marking Scheme.

कृपया ध्यान दीजिए:

1. कुछ प्रश्नों के विकल्पात्मक उत्तर भी हो सकते हैं। इस अङ्क योजना में दिए गए उत्तर निदर्शनात्मक हैं। इनके अतिरिक्त भी संदर्भानुसार सही उत्तर हो सकते हैं, अतः अङ्क दिए जाएँ।
2. अनुच्छेद अथवा श्लोकों पर आधारित प्रश्न अवबोधनात्मक हैं। विद्यार्थी अनुच्छेद में दिए गए शब्दों के स्थान पर पर्यायवाची शब्दों का प्रयोग भी कर सकते हैं, इसके लिए भी अङ्क दिए जाएँ। विद्यार्थी उत्तर देते समय उपयुक्त विभक्ति अथवा वचन का प्रयोग नहीं करते तो अंशतः अङ्क काटे जाएँ, संपूर्ण नहीं।
3. त्रुटिपूर्ण वर्तनी अथवा अशुद्ध व्याकरणात्मक प्रयोगों के लिए अनुपाततः अङ्क काटे जाएँ न कि पूरे अङ्क।
4. आंशिक दृष्टि से सही उत्तरों के लिए भी अंशतः अङ्क अवश्य दिए जाएँ।
5. खण्ड “ख” में (रचनात्मक कार्यम्) के अंतर्गत विषयप्रतिपादन और वाक्य संरचना प्रमुख है, न कि वाक्य का सौंदर्य-तत्त्व। आंशिक वाक्य-शुद्धता के लिए भी अङ्क दिए जाएँ।
6. जिन प्रश्नों में बच्चों को उत्तर लिखने के लिए अतिरिक्त प्रश्न दिए गए हैं, वहाँ किसी भी क्रम में प्रश्नों के सही उत्तर लिखने पर अङ्क दिए जाएँ। जैसे:- दिए गए 3 प्रश्नों में से किन्हीं भी 2 सही उत्तरों पर अङ्क दिए जाएँ चाहे 3 में से पहला उत्तर गलत ही हो, अन्तिम दो प्रश्नों को सही माना जाए।

Set 4

MARKING SCHEME SANSKRIT (ELECTIVE)

खण्ड: 'क'

अपठित-अवबोधनम्

10 अङ्काः

1. (अ) एकपदेन उत्तरत(केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×1=2
- (i) दयनीया
- (ii) विकासचक्रम्
- (iii) भारतवर्षः
- (आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×2=4
- (i) स्वतन्त्रतायाः समये भोजन-दारिद्र्य-स्वास्थ्य-शिक्षादयः
प्रमुखसमस्याः आसन् ।
- (ii) उदारीकरणेन विदेशीनिवेशेन च भारतीय-
अर्थव्यवस्थायाः प्रगतिः अभवत् ।
- (iii) अलं विकासशीलेन भारतेन, भारतवर्षः विकसितः भवेत् इति
भारतसर्वकारस्य दृढं चिन्तनम् अस्ति ।
- (इ) छात्राः उपयुक्तं शीर्षकं लेखिष्यन्ति तद्यथा – भारतवर्षस्य विकासः ,
भारतस्य प्रगतिः , भारतवर्षः , विकसितः भारतवर्षः 1×1=1
- (ई) निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नत्रयम्) 3×1=3

- (i) (A) विकासचक्रम्
- (ii) (B) स्वतन्त्रः
- (iii) (C) विकसितानाम्
- (iv) (A) विकासाय

खण्ड: 'ख'
रचनात्मक-कार्यम्

10 अङ्काः

2. (क) छात्राः प्रदत्तसङ्केतानां सहायतया पत्रं लेखिष्यन्ति । 5

अथवा (OR)

- (ख) छात्राः श्लोकावृत्तिप्रतियोगितायाः आयोजनाय प्रधानाचार्यं प्रति पत्रं लेखिष्यन्ति । 5

3. (क) छात्राः प्रदत्तविषये अनुच्छेदं लेखिष्यन्ति । 5

5

अथवा (OR)

- (ख) अनुवादकार्यम् - 5×1=5

- (i) कच्छपः शनैः शनैः चलति ।
- (ii) सर्वे जनाः प्रेम्णा/स्नेहेन निवसन्तु/निवसेयुः ।
- (iii) ते गीते नृत्यन्ति ।
- (iv) रामः कलमेन जनकाय/पित्रे पत्रम् अलिखत् ।
- (v) सर्वे छात्राः पाठम् अस्मरन् ।
- (vi) सीमि सैनिकाः शत्रुभ्यः देशम् अरक्षन् ।
- (vii) कोकिलः/पिकः मधुरस्वरेण/मधुरस्वरे कूजति ।

खण्ड: 'ग'

अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्

15 अङ्काः

4. सन्धिं सन्धिच्छेदं वा - (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3×1=3

(क) का + अपि

(ख) खुराश्चिक्कण

(ग) किञ्चिदस्ति

(घ) युष्माभिः + अपि

5. प्रकृति-प्रत्यय-संयोजनं वियोजनं वा - (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3×1=3

(i) (B) आप् + क्त

(ii) (D) कथ् + तव्यत्

(iii) (A) आ + चर् + शतृ

(iv) (A) अक्षत्रिय + टाप्

6. अव्ययपदानि (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3×1=3

(क) अद्य

(ख) खलु

(ग) एकदा

(घ) यदि

7. विभक्तिप्रयोगः - (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3×1=3

(क) चिन्तया

(ख) राज्ञे

(ग) केरलम्

(घ) सिंहासने

8. समास-विग्रहः - (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3×1=3

(i) (C) दिनं दिनं प्रति

(ii) (C) श्रुतेन प्रकाशम्

(iii) (C) न जलम्

(iv) (B) मेघानां माला

खण्डः 'घ'

(i) पठितावबोधनम्

25 अङ्काः

9. (अ) एकपदेन उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

(i) उपदेष्टारः

(ii) मनसि

(iii) भयात्

(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

- (i) गुरुपदेशः अतिमलिनमपि दोषजातं हरति ।
- (ii) गुरुपदेशः अखिलमलप्रक्षालनक्षमम् अजलं स्नानम् भवति ।
- (iii) जनाः हितोपदेशदायिनो गुरुन् अवधीरयन्तः खेदयन्ति ।

(इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत- केवलं) प्रश्नद्वयम्(

2×1=2

- (i) अनुगच्छति
- (ii) मनसि
- (iii) गुणाः

10. (अ) एकपदेन उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

- (i) कौत्सस्य
- (ii) वरतन्तुः
- (iii) गुरुदक्षिणायै

(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

- (i) कौत्सस्य भक्तिः अस्खलितोपचारा आसीत् ।
- (ii) महर्षिः गुरुदक्षिणायां चिराय अस्खलितोपचारां भक्तिम् एव अगणयत् ।
- (iii) कौत्सेन गुरुदक्षिणायै महर्षिः विज्ञापितः अभूत् ।

(इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत- केवलं) प्रश्नद्वयम्(

2×1=2

- (i) सः

(ii) गुरुः

(iii) समाप्तः

11. (अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

(i) रक्षितारः

(ii) आश्वमेधिकः

(iii) लवः

(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times 1 = 2$

(i) किं प्रयोजनोऽयम् अश्वः परिवृतः पर्यटति ।

(ii) रक्षितारः कवचिनो दण्डिनो निषङ्गिणः च सन्ति ।

(iii) नूनमाश्वमेधिकोऽयमश्वः ।

(इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times 1 = 2$

(i) रक्षितारः

(ii) अश्वः

(iii) युष्माभिः

12. प्रश्ननिर्माणम् - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

$4 \times 1 = 4$

(क) दृढसंकल्पः शिववीरचरः कस्मात् न विरमति ?

(ख) चन्द्रापीडः ताभिः उपदेशवाग्भिः प्रीतहृदयः कुत्र/किम् आजगाम ?

(ग) कस्मात्/ किमर्थं श्रीदासः तत्पत्रम् उद्घाटितवान् ?

(घ) उपार्जितं वित्तं कैः विना सफलं न भवति ?

(ङ) कर्मणैव हि के संसिद्धिम् अस्थिताः ?

13. अन्वयः - विद्वान् युक्तः अज्ञानां कर्मसङ्गिनां बुद्धिभेदं न जनयेत् । 3
सर्वकर्माणि समाचरन् जोषयेत् ।

14. छात्राः श्लोकस्य भावार्थं संस्कृतेन लेखिष्यन्ति । 3

अथवा (OR)

छात्राः 'कर्मगौरवम्' इति पाठस्य सारं लेखिष्यन्ति । 3

खण्डः 'घ'

(ii) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः 10 अङ्काः

15. (केवलं प्रश्नत्रयम्) 3×1=3

(i) (A) कुमारसम्भवम्

(ii) (C) वाल्मीकिः

(iii) (C) क्षेमेन्द्रः

(iv) (B) राजतरङ्गिणी

16. (केवलं प्रश्नत्रयम्) 3×1=3

(i) (B) दण्डी

(ii) (B) तिलकमञ्जरी

(iii) (B) त्रिविक्रमभट्टः

(iv) (D) शिवराजविजयम्

17. (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4×1=4

(i) (D) प्रतिमानाटकम्

(ii) विशाखदत्तः (इस प्रश्न के सभी विकल्प गलत दिये गये हैं। इस प्रश्न के उत्तर मे कोई भी विकल्प लिखने वाले या केवल प्रश्नसंख्या भी लिखने वाले हर विद्यार्थी को 1 अंक दिया जाये ।)

(iii) (C) वेणीसंहारम्

(iv) (B) अभिज्ञानशाकुन्तलस्य

(v) (A) उत्तररामचरितम्

खण्ड: 'ड'

छन्दोऽलङ्कारपरिचयः

10 अङ्काः

18. (अ) (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3×1=3

(i) SSI

(ii) द्वादश

(iii) छात्राः उदाहरणं लेखिष्यन्ति

(iv) मालिनी

(आ) (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

(i) इन्द्रवज्रा

(ii) शिखरिणी

(iii) वसन्ततिलका

19. (अ) (केवलं प्रश्नत्रयम्) 3×1=3

(i) तद्रूपकमभेदो य उपमानोपमेययोः ।

(ii) वर्णसाम्यम् अनुप्रासः ।

(iii) छात्राः उपमालङ्कारस्य उदाहरणं लेखिष्यन्ति ।

(iv) श्लेषस्य

(आ) (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×1=2

(i) अनुप्रासः

(ii) रूपकम्

(iii) उत्प्रेक्षा